

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Šalika

Sociološke značilnosti (ne)plačevanja preživnin

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ana Šalika

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Renner

Sociološke značilnosti (ne)plačevanja preživnin

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Sociološke značilnosti (ne)plačevanja preživnin

Plačevanje preživninskih obveznosti je v Sloveniji zakonsko določeno. Kljub temu pa se v zadnjem času vse pogosteje dogaja, da se ta prispevek ne izplačuje. Statistični podatki kažejo, da kar vsak šesti starš preživninskih obveznosti do svojih otrok ne izpolnjuje oziroma jih ne izpolnjuje v celoti. Čeprav je neplačevanje preživnin od leta 2008 opredeljeno kot kaznivo dejanje, zaradi katerega je predvidena tudi zaporna kazen, se zdi, kot da se stanje na tem področju do danes še ni izboljšalo. Neplačnikov je namreč iz leta v leto več. Vse več pa je tudi neplačnikov, ki svojih obveznosti namenoma ne izpolnjujejo. Med takimi je razširjeno mnenje, da z neplačevanje preživnine kaznujejo svoje bivše partnerje. Resnica pa je ta, da neplačevanje preživnine najbolj prizadene otroka. Država bi zaradi tega morala sprejeti nove ukrepe, s katerimi bi neplačnike bolj dosledno kaznovala. Diplomaska naloga se iz tega razloga posveča prav iskanju rešitev, ki bi v prihodnosti morda le prinesle izboljšave na področju plačevanja preživnin. Izboljšave na podlagi primerjalne analize preživninskih sistemov v dveh evropskih državah ponuja v svojem sklepnem delu.

Ključne besede: preživljanje otrok, neplačevanje preživnine, nadomestilo preživnine, preživninski urad.

Sociological Characteristics of Non-payment of Child Maintenance

Payment of child maintenance/alimony obligations is defined by legislation in Slovenia. Even though, there are lately frequent occasions when this contribution is not paid. Statistic data show that every sixth parent does not fulfil his obligations to his children or not entirely. Even though non-payment of child maintenance/alimony is considered to be a criminal act from 2008, where prison sentence can be expected, it seemed that the conditions at the area have not been improved until today. There are more and more non-payers every year. There are also more and more non-payers who do not pay intentionally. There is an opinion spread among them that they punish their ex-partners with that. The truth is that most of all non-payment of child maintenance/alimony strikes the child the most. The state should pass on new measures to punish non-payers more strictly. The diploma thesis searches for solutions because of that which might bring improvements at the area of paying child maintenance. Improvements based on a comparison analysis of alimony systems in two European states are offered in the conclusion part of the diploma thesis.

Key words: child maintenance, non-payment of maintenance/alimony, compensation of child support, child maintenance service.

KAZALO

1 UVOD	5
2 PREŽIVNINA.....	7
2.1 POJEM PREŽIVNINE	7
2.2 PRAVICA IN DOLŽNOSTI PREŽIVLJANJA	7
2.3 DOLOČITEV PREŽIVNINE	8
2.4 PODATKI O PREŽIVNINAH V SLOVENIJI.....	10
3 NEPLAČEVANJE PREŽIVNINE.....	12
3.1 DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA NEPLAČEVANJE PREŽIVNINE	13
3.2 NEPLAČEVANJE PREŽIVNINE KOT KAZNIVO DEJANJE.....	15
4 NADOMESTILO PREŽIVNINE.....	16
4.2 PRAVICA DO NADOMESTILA PREŽIVNINE.....	17
4.3 PODATKI PREŽIVNINSKEGA SKLADA	18
5 PREŽIVNINSKIH SISTEM V VELIKI BRITANJI IN NA ŠVEDSKEM.....	20
5.1 PREŽIVNINA V VELIKI BRITANJI	20
5.2 PREŽIVNINA NA ŠVEDSKEM	24
6 SKLEP	26
7 LITERATURA	30

KAZALO TABEL

TABELA 2.1: ŠTEVILO IN VIŠINA PREŽIVNINE GLEDE NA AKT DOLOČITVE PREŽIVNINE V LETU 2012 IN 2015	10
TABELA 2.2: ŠTEVILO PREŽIVNIN PO RAZREDIH GLEDE NA VIŠINO PREŽIVNINE V LETU 2015	11
TABELA 2.3: ŠTEVILO PREŽIVNIN GLEDE NA ZAVEZANCA ZA PLAČILO PREŽIVNINE*	12
TABELA 4.4: LETNA IZPLAČILA NADOMESTIL PREŽIVNINE IN ŠTEVILO OTROK, KATERIM JE BILO IZPLAČANO NADOMESTILO PREŽIVNINE V LETIH 2009–2014	19

1 Uvod

V Sloveniji vse bolj narašča število razvez, zato narašča tudi število otrok, upravičenih do preživnine. Preživnina pomeni prispevek za preživljanje, ki ga je zavezanec (ponavadi eden izmed razvezanih staršev) dolžan plačevati upravičencu, vendar se v zadnjem času vse bolj dogaja, da se ta prispevek ne izplačuje.

Januarja 2015 je bilo do preživnine upravičenih skoraj 67.000 otrok. Vendar pa upravičenost otroka do preživnine žal še ne pomeni, da bo otrok preživnino tudi prejel. Čeprav je neplačevanje preživnine od leta 2008 kaznivo dejanje, neplačnikom pa celo grozi zapor do treh let, je v Sloveniji še vedno skoraj desetina staršev, ki preživnine ne plačuje. Zaradi neodgovornosti enega starša pade celotno finančno breme na drugega starša oziroma na državo, ki poskuša denar izterjati in poskrbeti, da otroci niso prikrajšani. Takšno ravnanje je absolutno nesprejemljivo, kadar gre za izmikanje plačevanju in predvsem v nasprotju z ravnanjem v korist otrok.

Na problematiko neplačevanja preživnin že nekaj let opozarjajo mnogi poznavalci tega področja, ki se za njegovo izboljšanje borijo že kar nekaj let. Boža Plut, ustanoviteljica društva Ostržek, je v intervjuju za Delo leta 2012 dejala, da bi se Slovenija v iskanju rešitve morala zgledovati po sodnih praksah nekaterih drugih držav. Kot primer učinkovitega "preprečevanja" neplačevanja preživnin je takrat navedla Nizozemsko in njihov urad za izterjavo preživnin (Hočevar 2012).

Ker se po vseh teh letih stanje na področju neplačevanja preživnin v Sloveniji še kar ni izboljšalo, sem se odločila, da bom v diplomski nalogi s pomočjo primerjalne analize preživninskih sistemov poskušala poiskati nekaj potencialnih rešitev vse bolj prisotne problematike.

Diplomsko delo, katerega namen je ugotavljanje sociološko pomembnih značilnosti in trendov v povezavi z neplačevanjem preživnin, je razdeljeno na štiri smiselna poglavja. V prvem delu predstavim pojem preživnine in ureditev preživljanja v Sloveniji. Na koncu poglavja sledi predstavitev ključnih statističnih podatkov o preživninah v Sloveniji, ki jih navaja Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Ker je neplačevanje preživnin v zadnjem času bolj kot izjema postalo množičen pojav, sem raziskovanju tega področja namenila drugi del diplomskega dela. Poiskala sem,

kateri so najpogostejši razlogi, s katerimi se poskušajo neplačniki opravičiti za svoja dejanja, ki se od leta 2008 uvrščajo med kazniva dejanja.

Pomembno vlogo pri pomoči tistim otrokom, ki preživnine ne prejmejo, pa nudi preživninski sklad, ki ga je leta 1999 ustanovila država. V tretjem poglavju bom tako podrobneje predstavila njegovo delovanje in nekatere statistične podatke o višini in številu izplačanih nadomestil preživnin.

Zadnje poglavje diplomske naloge vključuje podatke o preživninskem sistemu v še dveh evropskih državah. V primerjalno analizo preživninskih sistemov sem poleg Slovenije vključila še Veliko Britanijo in Švedsko. Razlog, zakaj sem se odločila prav za te tri države, pa je ta, da analiza izhaja iz treh tipov države blaginje, ki jih je na podlagi primerjav osemnajstih držav Zahodne Evrope in Severne Amerike kot prvi utemeljil Esping-Andersen. Primerjalno analizo sistemov urejanja preživnin v izbranih državah sem primerjala v treh ključnih elementih: postopki ureditve preživnine, določanje višine preživnine in neplačevanje preživnin.

Na podlagi primerjave bom nato v sklepnem delu diplomske naloge poskušala izpostaviti tiste prakse, po katerih bi se morala zgledovati slovenska zakonodaja in morda na ta način izboljšati problematiko neplačevanja preživnin.

Prav slednje pa je tudi cilj moje diplomske naloge, katere izdelava bo temeljila predvsem na analizi in interpretaciji tuje in domače (že obstoječe) literature. Predstavila bom tudi preživninsko zakonodajo in analizirala statistične podatke s področja preživnin. V empiričnem delu naloge bom uporabila primerjalno analizo, kjer bom značilnosti in pravne ureditve Velike Britanije in Švedske primerjala z zakonsko ureditvijo Slovenije.

2 Preživnina

2.1 Pojem preživnine

Slovar slovenskega knjižnega jezika navaja, da je preživnina (s tujko alimentacija) denarni prispevek, ki ga je kdo dolžen plačevati.

Preživljanje predstavlja pomemben institut družinskega prava, ki temelji na načelu vzajemne pomoči med člani družine oziroma na načelu družinske solidarnosti. Prav ta pa predstavlja eno izmed osnovnih načel družinskega prava. Zaradi osebnih povezanosti članov družine naj bi se preživninska sredstva zagotavljala neprisiljeno, vendar se vse pogosteje dogaja, da je preživninska sredstva potrebno iztirjati prisilno preko sodišč (Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah 2005).

Pojem preživnina pomeni vse tisto, kar je nekdo dolžan nameniti oziroma plačati za namene preživljanja otroka ali pa zakonca. Izraz preživnina je mogoče uporabiti tudi v primeru preživljanja staršev, katere so dolžni preživljati njihovi otroci takrat, ko starši nimajo dovolj sredstev za preživljanje (Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah 2005).

2.2 Pravica in dolžnosti preživljanja

V Sloveniji je pravica do preživljanja urejana v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju ZZZDR).

Starši izvršujejo do svojih otrok roditeljsko pravico, kar pomeni, da imajo do svojih otrok ne samo pravice, pač pa tudi dolžnosti. Z neposredno skrbjo, s svojim delom in dejavnostjo morajo svojim otrokom zagotavljati uspešen telesni in duševni razvoj. Starši morajo skrbeti za življenje, pravice, koristi ter osebni razvoj svojih otrok, s čimer otroku zagotavljajo skladen osebnostni razvoj, zdravo rast ter jih usposablajo za samostojno življenje in delo (ZZZDR, 4. čl.).

Starši so dolžni svoje otroke preživljati do polnoletnosti. Skladno s svojimi sposobnostmi in zmožnostmi morajo skrbeti za otrokove potrebe, stanovanje, hrano,

oblačila, obutev, varstvo, izobraževanje, vzgojo, oddih, razvedrilo in za ostale posebne potrebe otroka (ZZZDR, 129 a. čl.).

Po polnoletnosti pa so starši dolžni preživljati otroka le, če se ta redno šola (to pomeni, da redno izpolnjuje šolske in študijske obveznosti), vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti. Prav tako pa so starši dolžni preživljati otroka, ki je sicer že sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti, vendar le, če ga ne more preživljati njegov zakonec ali zunajzakonski partner (ZZZDR, 123. čl.).

Dolžnost preživljanja otrok velja tudi za starše, ki ne živijo skupaj z otrokom, za starše, ki z otrokom nimajo stika, in celo za starše, katerim je bila roditeljska pravica odvzeta (ZZZDR, 125–127. čl.).

2.3 Določitev preživnine

Starši svojega otroka praviloma preživljajo v okviru skupnega gospodinjstva. V primeru, kadar to ni mogoče oziroma kadar starši in otroci ne živijo skupaj, mora tisti od staršev, ki nima skrbništva nad otrokom, praviloma prispevati za njegovo preživljanje s plačevanjem preživnine.

Starši lahko pridejo do dogovora o ureditvi preživnine na več načinov. V primeru sporazuma o višini preživnine lahko dogovor sklenejo pri notarju v obliki izvršljivega notarskega zapisa ali pa predlog o višini preživnine posredujejo sodišču. Sodišče nato presodi, ali je dogovor skladen s koristjo otrok in če ni, ga lahko tudi zavrne. Kadar pa se starša glede ureditve preživnine ne moreta dogovoriti, sporazum poskušata doseči v okviru vložene tožbe za določitev preživnine (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2015b).

Preživnina se, ne glede na to, ali gre za sporazumni dogovor ali za tožbo, določi le s posredovanjem sodišča. Določi se v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se lahko od tistega trenutka dalje, ko je bila vložena tožba za preživnino (ZZZDR, 131 c. čl.).

Sporazumni dogovor o višini preživnine

Starša se o plačevanju in višini preživnine lahko dogovorita sama. V primeru, da o preživljanju otroka ne moreta doseči soglasja, pa jima pri sklenitvi tega pomaga center za socialno delo. V tem primeru sodišče v nepravdnem postopku izda sodni sklep. Če pa starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne dosežeta sporazuma o plačevanju preživnie, o tem nadalje odloča sodišče na zahtevo enega od staršev. »Zahtevi mora biti priloženo dokazilo pristojnega centra za socialno delo, da sta se ob njegovi pomoči poskušala sporazumeti o preživljanju otrok. Preden sodišče izda sodni sklep, mora glede otrokove koristi pridobiti mnenje centra za socialno delo« (Preživnina 2015).

Tožba za določitev preživnine

V primeru, ko se starša ne moreta sporazumno dogovoriti o plačevanju preživnine za skupnega otroka, lahko eden ali drugi vloži tožbo pri pristojnem okrožnem sodišču. 129. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerah določa, da se preživninska obveznost določa glede na potrebe upravičenca in materialne ter pridobitvene zmožnosti zavezanca. To pomeni, da se pri ugotavljanju zmožnosti zavezanca ne upošteva le njegovo dejansko materialno stanje, pač pa tudi njegovo zmožnost, da si najde dodaten vir zaslužka. Če torej sodišče oceni, da si je zavezanec za plačevanje preživnine sposoben poiskati dodaten vir zaslužka za izboljšanje materialnega položaja, lahko otroku dodeli relativno visoko preživnino (Preživnina 2015).

Preživnina se vsakokrat določa na podlagi specifičnih dejstev posameznega primera. Pri določanju višine preživnine pa sodišče upošteva tudi statistične podatke, vendar so le-ti namenjeni zgolj orientaciji.

Uskladitev preživnin

Preživnina, ki je določena z izvršilnim naslovom, se uskladi enkrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin, in sicer meseca marca. Pri uskladitvi se upošteva kumulativna rast cen življenjskih potrebščin od meseca, od katerega je bila preživnina nazadnje določena (ZZZDR, 132a. čl.)

Količnik uskladitve preživnin za letošnje leto velja od 1. aprila 2015 dalje. Določeno je, da preživnine, ki so bile usklajene 1. aprila 2014, in preživnine, ki so bile dogovorjene marca 2014, ostanejo nespremenjene oziroma ostanejo na takrat določeni višini.

Prav tako se ne spremeni višina tistih preživnin, ki so bile dogovorjene v obdobju od aprila do januarja 2015. Spremembe veljajo le za preživnine, ki so bile dogovorjene v mesecu februarju 2015. Te se na podlagi količnika uskladitve preživnin povečajo za 0,2 odstotka (Količnik uskladitve preživnin za leto 2015).

2.4 Podatki o preživninah v Sloveniji

Po podatkih Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je bilo januarja 2015 določenih nekaj manj kot 67.000 preživnin, od katerih jih je bilo kar 54 % urejenih s sodno poravnavo.

Če podatke iz leta 2015 primerjamo s podatki iz leta 2012, ko je bilo izplačanih približno 63.000 preživnin, ugotovimo, da delež preživnin, določenih z dogovorom na centru za socialno delo, močno pada, rahlo pa padajo tudi preživnine, urejene s sodbo o določitvi preživnine. Na drugi strani pa se vse več staršev odloča za določitev preživnine preko sodne poravnave in z dogovorom v obliki izvršljivih notarskih zapisov.

Tabela 2.1: Število in višina preživnine glede na akt določitve preživnine v letu 2012 in 2015

Akt, s katerim je določena preživnina	Število preživnin leta 2012	Število preživnin leta 2015
Sodba o določitvi preživnine	16.465	15.913
Sodna poravnava	30.327	36.299
Dogovor na centru za socialno delo	15.107	12.350
Izvršljivi notarski zapisi	1.463	2.077
Skupaj	63.362	66.639

Vir: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2015a).

Januarja 2015 je povprečna višina izplačane preživnine znašala 131,79 evra, kar je 5,5 evra več kot aprila leta 2012. Največ otrok je leta 2015 prejelo preživnino v višini od 120 do 200 evrov, in sicer kar 35,7 %, medtem ko je najnižjo plačano preživnino do 20

evrov prejel 1 % otrok oziroma 765 otrok, najvišjo plačano preživnino nad 400 evri pa je prejelo 634 otrok.

Iz Tabele 2.2 je razvidno tudi to, da večina otrok prejema zelo nizke preživnine; povprečna višina znaša 131,79 evra. Takšna vsota otroku vsekakor ne prinaša dostojnega življenja in možnosti zadovoljevanja vseh potreb. Ob predpostavki, da so prav enostarševske družine tiste, ki so finančno najbolj ranljive in ogrožene, pa je podatek o (nizki) povprečni višini preživnine še toliko bolj zaskrbljujoč.

Tabela 2.2: Število preživnin po razredih glede na višino preživnine v letu 2015

Višina preživnine	Število preživnin
do 20	765
od 20 do 40	1.631
od 40 do 60	4.360
od 60 do 80	4.360
od 80 do 120	5.854
od 120 do 200	23.814
od 200 do 400	8.318
nad 400	638

Vir: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2015a).

V Sloveniji velja, da je ob razvezi zakonske zveze večina otrok dodeljenih v skrbništvo matere, ki so zavezanke za plačilo preživnine le v 9,4 %. Od skupno 66.639 izplačanih preživnin januarja 2015 je bilo namreč nekaj manj kot 57.000 moških zavezancev. In čeprav je praksa o dodeljevanju otrok ob razvezi bolj naklonjena materam, se vse pogosteje dogaja, da se skrbništvo nad otroki dodeljuje tudi očetom. Odstotek očetov, ki niso skrbniki otrok oziroma so zavezanci za plačevanje preživnine, se je namreč iz leta 2012 zmanjšalo za skoraj 6 %, medtem ko je delež mater narasel s 7,5 % na 9,4 %. V zadnjih leti pa vedno bolj narašča tudi skupno skrbništvo nad otroki. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije se je delež otrok, ki so po razvezi dodeljeni v skupno vzgojo in skrb tako materi kot tudi očetu, iz leta 1985 do leta 2013 povečal za nekaj več kot 10 %. Leta 1985 je bilo namreč le 2 % takih otrok, ki so bili po razvezi

zakonske zveze dodeljeni v skupno skrbništvo. Leta 2013 se je delež skupnega starševstva povzpел na 14 %.

Tabela 2.3: Število preživnin glede na zavezanca za plačilo preživnine*

Zavezanec	Število preživnin leta 2012	Odstotek	Število preživnin leta 2015	Odstotek
Mati upravičenca	4.789	7,5 %	6.273	9,4 %
Oče upravičenca	57.480	90,7 %	56.818	85 %

* Upoštevane so le preživnine, katere morata plačevati mati upravičenca ali oče upravičenca.

Vir: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2015a).

3 Neplačevanje preživnine

Že v tradicionalnih družinah se vse pogosteje dogaja, da se očetje ne čutijo odgovorne za zadeve glede svojih otrok, saj na njih gledajo kot ženine podaljške. Takšno mišljenje pa je (po praksi sodeč) tudi razlog, da se po razvezi zakonske zveze pojavijo problemi v povezavi s plačevanjem preživnine. Očetje namreč mislijo, da v primeru, ko otrok ostane z materjo, zanj niso več dolžni plačevati preživnine. Velika večina se svojih dolžnosti sicer zaveda, vendar se plačilu vztrajno izogiba, bolj ali manj namenoma. Nekateri očetje pa menijo, da jim plačevanje preživnine samodejno prinaša pravico, da vidijo svojega otroka in imajo z njimi osebne stike. Lilijana Majdar nas je tako že leta 2012 opozarjala, da je plačevanje preživnine postalo pravi družbeni problem, saj se število preživninskih zavezancev, ki ne plačujejo preživninskih obveznosti za svoje otroke, vse bolj povečuje (Majdar v Štravs 2002, 35).

3.1 Dejavniki, ki vplivajo na neplačevanje preživnine

Preživninski zavezanci imajo za neplačevanje preživnine različne razloge. Bodisi preživnine ne plačujejo zaradi pomanjkanja finančnih sredstev bodisi zaradi neodgovornosti ali pa z neplačevanjem preživninskih obveznosti "kaznujejo" starša skrbnika za omejevanje stikov z otrokom.

Različni avtorji navajajo več različnih dejavnikov, ki najpogosteje vplivajo na neplačevanje preživnine. Zavrl Nataša (1999, 162–165) jih našteva:

- Moški, ki mu primanjkuje dohodkov, razumljivo težko zagotavlja finančno pomoč za svoje otroke, za katere nima pravice do varstva in vzgoje. Nekateri moški pa finančno pomoč zavračajo ne glede na to, da jim finančnih sredstev ne primanjkuje. Omejen dostop do otrok je prav tako dejavnik, ki zmanjšuje pripravljenost očetov, da bi investirali v svoje otroke. Razvezani očetje, ki si ustvarijo novo družino, pogosto namenijo več pozornosti otrokom, s katerimi zaživijo v novi družini.
- Kratkotrajna zakonska zveza kot dejavnik neplačevanja preživnine.
- Tradicionalna oblika delitve družinskega dela je pomemben faktor pri pojasnjevanju opustitve starševskih vlog po razvezi.
- Ponovna poroka je v primeru odsotnosti dobrih odnosov med bivšima partnerjema povezana z neplačevanjem preživnine. V primeru, da bivša partnerja vzdržujeta dobre starševske odnose, pa ponovna poroka nima vpliva na zanemarjanje otroka.
- Določene družbeno-ekonomske skupine so bolj nagnjene k nerednosti pri plačevanju preživnin kot druge.
- Kot so pokazale nekatere raziskave, naj bi očetje, ki nimajo skrbništva nad otroki, večkrat poročali, da je vsota plačane preživnine višja, kot so jo navedle matere. J. A. Seltzer in Y. Brandeth (1996) menita, da do pretiravanja očetov pri navajanju vsot prihaja zato, ker je plačevanje preživnine družbeno zaželeno. Druga možnost pa je tudi, da očetje v svoja poročila vključujejo tudi tiste stroške, s katerimi matere niso seznanjene.

- Vzdrževanje stikov med očetom in otrokom pozitivno vpliva na plačevanje preživnine. Namreč tisti očetje, ki so bolj povezani s svojimi otroki, občutijo tudi večjo dolžnost in potrebo po rednem plačevanju.
- Neplačevanje preživnine lahko povežemo tudi z objektivnimi dejavniki. Ločitev finančno najbolj prizadene revnejše.
- V zameno za avtonomijo so se nekatere ženske pripravljene odpovedati prejemanju preživnine. Očetje, ki ne plačujejo preživnine, se tudi ne vmešavajo v življenje otroka in življenje matere.
- Selitev očetov in življenje daleč stran od svojih otrok močno vpliva na plačevanje preživnine.
- Pomemben dejavnik je tudi način ureditve pravice do varstva in vzgoje otrok po razvezi zakonske zveze. V primerih, ko imata starša pravico do skupnega varstva in vzgoje otrok, očetje bolj redno plačujejo preživnino.
- Nekateri očetje zavračajo plačilo preživnine ali pa plačujejo manj, kot znaša vsota, za katero so se dogovorili na sodišču. Menijo namreč, da morajo plačevati previsok znesek oziroma se jim zdi, da za plačano preživnino dobijo premalo, kar pomeni, da svojih otrok ne vidijo toliko, kolikor bi bilo sorazmerno s plačano preživnino. Dejstvo, da nekateri očetje gledajo na preživnino kot na ceno, ki jo plačajo za "užitek", in da se delež staršev neplačnikov povečuje, kaže na to, da vse več staršev ne gleda več na ekonomsko dimenzijo starševstva kot na starševsko pravico oziroma dolžnost.

Kljub vsem razlogom za neplačevanje preživninskih obveznosti pa se moramo zavedati, da preživninska dolžnost ne preneha v nobenem primeru. Starši so dolžni preživnino plačevati redno in v vsakem primeru. Tudi določene spremembe v življenju preživninskega zavezanca (primer izguba službe) ne prinesejo odložitve preživninskih dolžnosti. V takšnem primeru lahko zavezanec na sodišču zaprosi za zmanjšanje višine preživnine.

3.2 Neplačevanje preživnine kot kaznivo dejanje

Država je leta 2008 z namenom zagotavljanja večje odgovornosti preživninskih zavezancev do svojih otrok v Kazenskem zakoniku uvedla člen, ki izmikanje plačevanju preživnine obravnava kot kaznivo dejanje.

Zakon navaja, da se starša, ki se izmika plačevanju preživnine za osebo, ki jo je po zakonu dolžan preživljati in za katerega je višina preživninske obveznosti določena z izvršilnim naslovom, kaznuje z zaporem do enega leta. Z zaporno kaznijo do treh let pa se storilca kaznuje, če je zaradi njegovega neplačevanja preživnine ogroženo ali bi lahko bilo ogroženo preživljanje upravičenca in pa tudi takrat, ko se zavezanec izmika dajati preživnino. V primeru, da sodišče izreče pogojno obsodbo, pa lahko neplačniku naloži, da mora redno plačevati preživnino ali celo, da mora le-to poravnati za nazaj (Kazenski zakonik, 194. čl.).

Število kazenskih ovadb zaradi neplačevanja preživninskih obveznosti je iz leta v leto večje. V lanskem letu je bilo po podatkih Ministrstva za notranje zadeve kar 3.566 prijav kaznivega dejanja neplačevanja preživnine. Za primerjavo: leta 2012 je policija obravnavala 3.777 prijav kaznivega dejanja neplačevanja preživnine, dve leti prej pa "le" 2.734 prijav.

Velik porast tovrstnih kazenskih ovadb zaradi vse večje gospodarske krize morda niti ne preseneča tako zelo. Bolj zaskrbljujoče se zdi dejstvo, da je bila v letu 2014 na podlagi 3.566 prijav neplačevanja preživnine poravnava preživninskih obveznosti dosežena le v 12 primerih.

Čeprav ima preživninska obveznost staršev prednost pred drugimi obveznostmi (preživnina spada pod privilegirane terjatve), njeno neplačevanje še zdaleč ni tako dosledno kaznovano, kot bi moralo biti. Na vrhovnem državnem tožilstvu pojasnjujejo: »Kaznivo dejanje neplačevanja preživnine v dokaznem smislu ni preprosto dokazljivo kaznivo dejanje. Med vsemi elementi je namreč treba ugotoviti, da storilec preživnine ne plačuje, četudi bi to zmožel. Neplačevanja preživnin ni mogoče zatreti s kazenskim pregonom. Menimo, da bi bilo potrebno vzpostaviti in zagotoviti družbeno disciplino, šele zatem naj nastopi tožilstvo, ki bo kot organ pregona obravnavalo tiste ekscesne primere, ko do plačevanja preživnine kljub temu ne pride« (Ropac 2014).

Zaključim lahko z mislijo, da kazenski pregon neplačnikov vendarle ni rešitev problematike. Četudi se neplačnika pošlje v zapor, otrok še vedno ne prejme preživnine, ki mu pripada. Poleg vsega pa zapornikov dan v ječi državo stane dobrih 70 evrov. Četorej potegnemo črto, ugotovimo, da kazenski pregon ne predstavlja potencialne rešitve za problematiko neplačevanja preživnin, saj se starši vse pogosteje raje sprijaznijo z zaporno kaznijo, kot pa da s plačevanjem preživnine omogočijo svojemu otroku boljše življenje.

Rešitev je (tako kot predlaga tožilstvo) potrebno poiskati znotraj družbe. Potrebno je namreč dvigniti zavest tako enega kot tudi drugega starša o otrokovem dobrem. Potrebno je dvigniti zavedanje o nujnosti plačevanja preživninskih obveznosti in na drugi strani povečati občutek odgovornosti pri vsakemu neplačniku, še posebno pri tistem, ki preživninskih obveznosti namenoma ne izpolnjuje. V javnosti se mora vzpostaviti vsesplošna debata o neplačevanju preživnin, le-ta stigmatizira neplačnike, kar lahko na dolgi rok prinese pozitivne posledice.

4 Nadomestilo preživnine

Preživljanje otrok je v prvi vrsti odgovornost staršev. Vendar pa v primerih, kadar starši te odgovornosti ne izpolnjujejo v celoti, del odgovornosti prevzame država. Odstotek staršev, ki preživninskih odgovornosti do svojih otrok ne izpolnjujejo, je iz leta v leto večji. Da bi država povečala socialno varnost otrok, okrepila preživninsko odgovornost preživninskih zavezancev in zaostрила ter pospešila izterjavo preživninskih dolgov, je leta 1999 ustanovila preživninski sklad (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2015c).

Naloga preživninskega sklada je zagotavljanje izplačil nadomestil preživnine tistim otrokom, ki preživnine od preživninskega zavezanca ne prejmejo, čeprav jim je bila leta s pravnomočno sodbo, začasnim dogovorom ali pa dogovorom preko centra za socialno delo določena. Sklad pa se poleg izvajanja primarne vloge zagotavljanja pravice do preživninskega nadomestila ukvarja tudi z izterjavo dolgov od preživninskih zavezancev (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2011, 7).

»Preživninski sklad želi dosegati prepoznavnost kot institucija, ki omogoča uveljavljanje pravice do prejemanja nadomestila preživnine. Dolgoročno želi (skupaj z drugimi družbenimi dejavniki) doseči ozaveščenost, da je pravica do preživnine temeljna pravica otrok razvezanih staršev. Sklad si bo s postopki izterjave prizadeval doseči čim večji delež tistih, ki se bodo zavedali, da se plačilu preživnine za otroka ne morejo izogniti« (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2007, 7).

4.2 Pravica do nadomestila preživnine

Do preživnine je upravičen tisti otrok, ki mu je skladno z določili iz Zakona o Jamstvenem in preživninskem skladu s pravnomočno sodbo, začasno odredbo sodišča ali z dogovorom preko centra za socialno delo določena preživnina, ki pa je zavezanec ne plačuje. Kot neplačevanje preživnine se upoštevajo primeri, ko preživninski zavezanec preživnine ne plača tri mesece zaporedoma oziroma jo plačuje neredno. Neredno plačevanje preživnine pa pomeni, da zavezanec v zadnjih 12 mesecih upravičencu ni plačal skupno vsaj tri preživnine.

Pravico do nadomestila preživnine ima otrok, ki je državljan Republike Slovenije in ima prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, oziroma je tuji državljan s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, če je tako določeno z meddržavnim sporazumom ali ob pogoju vzajemnosti. Nadaljnji pogoj je ta, da je zakoniti zastopnik otroka že začel s postopkom izterjave, od katerega so minili vsaj trije meseci oziroma je bil postopek izterjave dolga neuspešno zaključen. Otrok prejema nadomestilo preživnine do dopolnjenega 15. leta oziroma do 18. leta, če ni zaposlen (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2011, 18)

Višina nadomestila preživnine se usklajuje podobno kot višina preživnine, določene z izvršilnim naslovom, in sicer s količnikom uskladitve preživnin in nadomestil preživnin. Določa se glede na starost otroka. Za otroka, starega do 6 let, je v letu 2014 nadomestilo znašalo 72,46 evra, otrok, star od 6 do 14. let, je prejel nadomestilo v višini 79,70 evra, otroku, staremu nad 14 let, pa pripada 94,19 evra nadomestila preživnine (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2015).

Med pomembnejša področja dela Preživninskega sklada štejemo tudi izterjavo dolga od preživninskih zavezancev. Namreč z dnem izvršitve odločbe o priznanju pravice preide terjatev otroka proti preživninskemu zavezancu na Sklad (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2011, 23).

Izterjava dolžnikov se na Skladu prične v finančnem računovodskem sektorju z dnem prvega izplačila nadomestila preživnine, ko se preživninskemu zavezancu pošlje prvi poziv na vračilo sredstev. V letu 2014 pa so na Skladu uvedli novost, tako imenovano predhodno opominsko izterjavo, ki naj bi se izkazala za zelo učinkovito, saj naj bi sklad z njeno uvedbo povečal obseg izterjanih sredstev, še preden se začne postopek sodne izterjave (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2014).

Delovanje sklada zagotovo v veliki meri pozitivno vpliva na socialno varnost otrok. Kljub temu pa menim, da je njegovo delovanje oziroma njegov zakonodajni okvir nepopoln. Izplačane vsote so prenizke. Država za preživljanje otroka nameni največ 94 evrov na mesec, kar je bistveno premalo, da bi otroku omogočili zadostno finančno preskrbo. Za primerjavo: država za zapornika dnevno nameni približno 69 evrov. Poleg tega pa je nadomestilo preživnine namenjeno le za mladoletne otroke. To pomeni, da otroci, ki se izobražujejo po polnoletnosti, ostanejo brez socialnih prejemkov. Kot tretjo težavo, s katero se srečujejo predvsem starši, ki želijo zaprositi za državno pomoč, pa bi izpostavila dejstvo, da morajo pred tem sprožiti postopek za izvršbo preživnine. Ne samo, da je postopek dolgotrajen, ampak je tudi zelo drag. Ta starša, ki želi za svojega otroka prejeti preživnino, v povprečju stane 500 evrov.

4.3 Podatki preživninskega sklada

Preživninski sklad republike Slovenije je začel delovati 18. oktobra 1999 in (kot pravijo sami) so na skladu v vsem tem času pridobili številne izkušnje tako na področju uveljavljanja pravic do nadomestil preživnine kot tudi na področju izterjave izplačanih sredstev.

Uspeh njihovega delovanja se kaže tudi s podatkom o številu izplačanih nadomestil preživnin. V petnajstih letih so nadomestilo preživnine izplačali kar 11.254 otrokom v skupni višini 38.891.250 evra.

Kot kažejo podatki Preživninskega sklada, je bilo v letu 2014 kar 3.962 otrok, katerim je morala država vsak mesec plačevati nadomestilo preživnine. Od tega je bilo na novo vloženih 584 zahtev za skupno 831 otrok.

Število neplačnikov preživnine je iz leta v leto večje in zato se večja tudi število otrok, ki prejemajo nadomestilo preživnine s strani Preživninskega sklada.

Spodnja tabela prikazuje, koliko otrok je v povprečju prejemale nadomestilo preživnine v zadnjih šestih letih in skupno višino vseh izplačanih nadomestil.

Tabela 4.4: Letna izplačila nadomestil preživnine in število otrok, katerim je bilo izplačano nadomestilo preživnine v letih 2009–2014

Leto	Število otrok	Izplačilo v evrih
2009	3.052	2.783.104
2010	3.244	3.003.948
2011	3.459	3.283.156
2012	3.664	3.560.387
2013	3.797	3.823.668
2014	3.962	3.882.799

Vir: Javni jamstveni, preživninski in invalidski sklad Republike Slovenije (2015).

Število otrok, upravičenih do nadomestila preživnine, je v zadnjih petih letih naraslo za tretjino. Leta 2009 je bilo do nadomestila upravičenih nekaj več kot 3000 otrok, leta 2014 pa že skoraj 4000 otrok. Poleg števila otrok, upravičenih do nadomestila preživnine, pa narašča tudi sam znesek izplačil. Ta se je v petih letih povečal kar za četrtno. Leta 2009 je Preživninski sklad izplačal 2,8 milijona evra, tri leta kasneje 3,6 milijona, leta 2014 pa kar 3,9 milijona evra (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2014).

Vedeti moramo, da nadomestilo preživnine ni socialna dajatev, je le znesek, ki ga Preživninski sklad oziroma država "založita" za preživninskega zavezanca. Kasneje Sklad v izvršilnem postopku terja povračilo izplačanega od preživninskega zavezanca.

Povračilo izplačanega pa zna biti kar precej težavno in pogosto tudi neizvedljivo. Leta 2014 je bilo Skladu od 3,9 milijona evrov izplačanih sredstev vrnjenih le 1.581.096 evra, oziroma le 41 % vseh izplačil v letu 2014.

Ko pogledamo socialno sliko dolžnikov, ugotovimo, da je ta precej slaba. Sklad trenutno beleži kar 9.343 dolžnikov. Od tega jih 5.765 nima zdravstvenega zavarovanja (zavarovanja bodisi na podlagi socialne zakonodaje ali zaposlitve), 5.891 pa jih nima zabeleženega transakcijskega računa in pa znanega prebivališča (Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije 2014).

Sodna izterjava pa ne prinaša le plačila nastalega dolga do Sklada, pač pa pripomore tudi k dvigu zavesti neplačnikov o nujnosti plačevanja preživninskih obveznosti. Prav to dejstvo pa lahko štejemo tudi med velike uspehe delovanja Preživninskega sklada, saj je prav njegov obstoj razlog, da se zavezanci v vse večji meri zavedajo nujnosti in neizogibnosti plačevanja preživnine. Otrokom, ki preživnine ne prejemajo, pa Sklad z izplačilom nadomestila preživnine zagotavlja vsaj minimalno socialno varnost.

Če se na koncu še enkrat vrnemo na podatke, katere beleži Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, se spomnimo, da je do preživnine upravičenih nekaj manj kot 67.000 otrok, nadomestilo preživnine pa je po podatkih Preživninskega sklada v lanskem letu pripadlo približno 4.000 otrokom. Podatki nam torej pokažejo, da v Sloveniji vsaj 6 % staršev ne izpolnjuje preživninskih obveznosti do svojih otrok, neplačnikov pa je v resnici zagotovo še več. Veliko upravičencev oziroma staršev upravičenca se iz različnih razlogov ne obrne na Sklad in zato je dejansko število neplačnikov skoraj nemogoče ugotoviti. Gre za zastrašujoč podatek, ki prikazuje, kako zelo problematično je neplačevanje preživnine v Sloveniji.

5 Preživninskih sistem v Veliki Britaniji in na Švedskem

5.1 Preživnina v Veliki Britaniji

Pravica in dolžnosti preživljanja

Parental responsibility (starševska odgovornost) je izraz, ki se ga v zakonodaji Velike Britanije uporablja za poimenovanje dolžnosti, ki jih imajo starši do svojih otrok.

Dolžnost preživljanja otroka je v britanski zakonodaji zapisana v zakonu *Children Act*. Starša izvršujeta do svojih otrok starševsko odgovornost, vendar le v primeru, če sta ob rojstvu otroka poročena. Starševska dolžnost se namreč avtomatsko pripiše le mami, oče pa jo lahko z ustreznim postopkom pridobi naknadno (Gov.uk 2014a).

Preživnine so natančneje definirane v zakonu *Child Support Act*. Kot je zapisano, mora starš, kateremu otrok ni dodeljen v stalno skrbništvo, zanj redno plačevati denarna nakazila, namenjena preživljanju. Višina preživnine pa se določa glede na določila zakona (*Child support act*, 1. čl.).

Otrok je upravičen do prejemanja preživnine do dopolnjenega 16. leta. V primeru, da se redno šola, se preživnina podaljša do dopolnjenega 20. leta starosti. Upravičenost preživnine se prekine v primeru, ko je otrok star 16 ali več let in začne prejemati določena socialna nadomestila, npr. denarno socialno pomoč.

In čeprav starš po otrokovem 20. letu starosti ni več dolžan plačevati preživnine, se le-ta lahko izjemoma podaljša v primeru, da otrok zaprosi za podaljšanje preživnine na pristojnem sodišču, ki lahko preživninsko obveznost podaljša do konca študija. Pri tem upoštevajo študentove finančne potrebe, študentske prihodke in študentska posojila. Kot pomemben faktor za podaljševanje preživninske obveznosti se šteje tudi potek in priznanost univerze, na kateri se študent izobražuje (Gov.uk 2014b).

Določitev preživnine

V Veliki Britaniji se lahko preživnina ureja na podlagi dogovora ali pa s posredovanjem državnih institucij.

Najhitrejši, najlažji in najbolj prilagodljiv način določanja preživninskih obveznosti je zagotovo tako imenovani *family-based* dogovor. Starša se sama dogovorita tako o višini kot tudi o času plačevanja preživnin, dogovorita se brez posredništva državnih institucij in brez vpletanja sodišča. Slabost *family-based* dogovora je, da dogovor zakonsko ne obvezuje starša k rednemu plačevanju preživnine (Cmoptions 2015).

V primeru, ko starša ne moreta doseči sporazuma, lahko za pomoč zaprosijo pri *Child Maintenance Service* (v nadaljevanju CMS). Gre za zakonsko storitev, ki se ukvarja s preživninami otrok in je podprta s strani vlade. Ukvarja se z zbiranjem in izplačevanjem preživnin otrok v imenu ločenih staršev.

V primeru, da se preživnina ureja preko CMS, le-ta določi, kolikšno vsoto mora starš plačnik plačevati staršu prejemniku za preživljanje otroka. Za določanje zneska preživnine CMS uporablja standardno formulo. Plačevanje preživnine je v primeru posredovanja institucije urejeno tako, da starš plačnik nakazuje denar neposredno preko agencije, ta pa nakazano vsoto posreduje staršu prejemniku. CMS lahko sredstva za plačevanje preživnin odtegne direktno od starša plačnika. V primeru, da je le-ta zaposlen, ima CMS pooblastila, da preživninska sredstva odtrga direktno od njegove plače, v primeru samozaposlitve pa se sredstva odtrgajo direktno z bančnega računa. Če pa starš prejema denarne dodatke, mu agencija vzame denar direktno iz naslova dodatkov, še preden so nakazani na njegov račun.

CMS za svoje posredovanje pri ureditvi preživnin zaračuna tudi plačilo stroška za svoje delo. Zahteva ga od starša plačnika, od katerega zahteva 20 % od vsote preživnine in pa tudi od starša prejemnika. Ta plača 4 % same vrednosti preživnine.

Starši pa lahko izkoristijo pomoč agencije tudi brez dodatnih plačil, vendar le pri izračunu preživnine. O času in načinu plačila se morata nadalje dogovarjati sama (Gov.uk 2014c).

Višina preživnine, katero se določi s pomočjo državnih institucij, se v večini primerov določa na podlagi šestih korakov. Izračuna se na tedenski ravni, ne glede na to, da se lahko po dogovoru plačuje tedensko, mesečno ali pa vsak drugi teden.

Pri določitvi višine preživnin se upošteva:

- Dohodke – preveri se letni bruto dohodek starša plačnika ter morebitne dodatke, ki jih prejema.
- Izdatke in prihodke, ki vplivajo na dohodek – preveri se vse izdatke in prihodke, ki lahko vplivajo na višino bruto dohodka. Upošteva se pokojnina in pa tudi, koliko otrok mora starš še preživljati.
- Preživninsko lestvico – glede na bruto dohodek se starša umesti v lestvico kategorij, katera na podlagi tedenskega bruto dohodka pove, kolikšno vsoto preživnine naj bi plačeval.

- Število otrok – višina je odvisna tudi od dejstva, koliko otrok mora starš plačnik preživljati.
- Tedensko vsoto preživnine – glede na pridobljene informacije in vsote iz prejšnjih korakov se določi tedenska vsota preživnine, katero mora plačevati starš.
- Skupno skrb za otroka – če otrok pri staršu plačniku ostane čez noč, prespi, se od tedenske preživnine odšteje tudi določena vsota, ki se izračuna na podlagi povprečnega števila noči, ko otrok biva pri staršu plačniku (Gov.uk 2013a).

Neplačevanje preživnine

V primeru, ko starš, ki je dolžan plačevati preživnino, tega ne stori, CMS sproži postopke proti njemu. Sprva raziščejo razloge, zakaj starš ni plačal preživnine in se poskušajo z njim dogovoriti o plačilu. Če dogovor o plačilu preživnine ni možen, agencija nadalje sproži postopke. Sledeče postopke (enega ali vse postopke hkrati) lahko opravijo sami, brez posredovanja sodišča:

- lahko vzamejo denar neposredno iz njihovih plač,
- lahko vzamejo denar neposredno iz njihovih bank oziroma bančnih računov.

Če plačilo preživnine še vedno ni izvršeno, agencija preko sodišča uporabi njihova izvršilna pooblastila in tako poskuša pridobiti preživnino, ki jo starš dolguje.

Obenem pa lahko staršu neplačniku zaračunajo tudi stroške za izvršitev postopkov proti njem.

Agencija preko sodišču pridobi tako imenovan Obligacijski nalog (ang. *liability order*), na podlagi katerega lahko izvršijo eno ali več dejanj hkrati. Neplačniku lahko zasežejo lastnino ali nepremičnino in jo nato prodajo. Agencija lahko s pomočjo sodišča celo prisilno proda premoženje ali sredstva neplačnika. Z izkupičkom od prodanih stvari poravnajo preživnino, ki jo dolguje. Neplačnika vpišejo v register, na podlagi katerega ne more zaprositi za kredit, hipoteko, posojilo in celo kartico, prav tako pa lahko agencija zaprosi za zamrznitev plače in drugih sredstev neplačnika. Tako mu onemogočijo, da bi imetje prodal ali prenesel na druge osebe. V Veliki Britaniji lahko agencija za neplačnika celo zaprosi za odvzem vozniškega dovoljenja ali pa mu prepove opravljanje vozniškega dovoljenja do dveh let.

CMS uporablja svojo pravno moč le takrat, ko je to nujno potrebno. Starša neplačnika namreč naprej pozivajo, da sam poravnata dolžnosti. Tožba se izvrši v primeru, ko se starš, ki je dolžan plačevati preživnino, plačilu izogiba in ne posreduje potrebnih informacij agenciji, ko jih ta potrebuje oziroma ko poda lažne informacije in celo kadar obstaja sum, da se je starš neplačnik "znebil" vrednih stvari in tako onemogočil njihovo prodajo in tako onemogočil poplačilo neplačane preživnine (Gov.uk 2013b)

5.2 Preživnina na Švedskem

Pravica in dolžnosti preživljanja

Dolžnost staršev do preživljanja otrok je zapisana v Zakonu o starševstvu (*Föräldrabalk*) in delno tudi v Zakonu o socialni varnosti (*Socialförsäkringsbalk*).

Starši so dolžni preživljati svoje otroke glede na potrebe otroka in na lastne finančne zmožnosti. Preživnino, katero se določa s sodbo o plačevanju preživnine ali pa s sporazumom, je dolžan plačevati tisti starš, ki ni otrokov skrbnik in ne živi stalno z njim. Starši so otroku dolžni zagotavljati preživninska sredstva do njegovega 18. leta starosti. Čas upravičenosti se lahko izjemoma podaljša do 21. leta v primeru, da otrok še ni zaključil osnovnega izobraževanja. Če se otrok izobražuje še po 21. letu starosti, ko do preživnine ni več upravičen, mu država nameni študijsko štipendijo, katero prejema v času svojega študija. Preživninska sredstva se zagotavlja za vnaprej in vsak mesec.

Švedska zakonodaja razlikuje med dvema vrstama preživnine. *Child support* je preživnina, ki jo je dolžen plačati starš, ki ne živi z otrokom. *Maintenance support* pa je preživnina oziroma njeno nadomestilo, ki ga izplača Urad za socialno varnost (Försäkringskassan 2015).

Določitev preživnine

Starša se o določitvi preživnine lahko dogovorita sporazumno neposredno. Starša lahko določita poljubno vsoto preživnine ali pa za pomoč pri določitvi višine uporabita izračun, ki temelji na pravilih, ki so zapisana v Zakonu o starševstvu in ki jih uporablja tudi sodišče v primerih, ko se starša o višini ne moreta dogovoriti.

Za izračun preživnine se upoštevajo finančni presežki obeh staršev, finančni presežek starša plačnika in tudi otrokove potrebe.

Določitev preživnine temelji na pravnih merilih. Vsak od staršev je upravičen, da od svojega neto dohodka zadrži znesek za svojo preživnino. Stanovanjski stroški so načeloma všteti. Razen tega so pomembni tudi drugi življenjski stroški, izračunani na podlagi indeksiranega standardnega zneska. Preživninski zavezanec lahko nameni tudi znesek za preživljanje zakonca doma, če za to obstajajo posebni razlogi. Končno lahko tisti od staršev, ki je preživninski zavezanec, nameni znesek za pomoč otrokom doma. Kakšen presežek se zahteva za preživnino, je odvisno, med drugim, od potreb otroka in zmožnosti drugega od staršev, da krije stroške preživljanja. Do neke mere se lahko prizna odbitke za stroške za stike (Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah 2007).

Na švedski spletni strani Državne agencije za socialno zavarovanje (*Försäkringskassan*) pa lahko starši tudi uporabijo brezplačno aplikacijo, ki jim na podlagi določenih informacij o finančnem stanju izračuna približno vsoto preživnine, katero je dolžan plačevati zavezanec.

Neplačevanje preživnine

Ko starši preživnine ne plačujejo oziroma jo plačujejo premalo, je otrok upravičen do nadomestila preživnine, ki mu ga zagotavlja Urad za socialno varnost. V primeru, da zavezanec določene preživnine ne plačuje oziroma plača znesek, manjši od 1273 švedskih kron (približno 135 evrov) na mesec, lahko starš ali oseba, s katero otrok biva, zaprosi za pridobitev podpore oziroma nadomestila preživnine. Do nadomestila pa je otrok upravičen tudi v primeru, ko se starša ne uspeta dogovoriti o ureditvi preživninskih obveznosti ali ko se le-te ne poravnajo pravočasno.

Urad za socialno varnost izplačuje različne vsote preživnin. Do polne preživnine v višini 1273 švedskih kron so upravičeni tisti otroci, katerih starši, ki bi moral plačevati preživnino, plačujejo manj kot 1273 švedskih kron mesečno, kateri preživnine sploh ne plačujejo ali pa je ne plačajo pravočasno. Agencija v tem primeru polno preživnino direktno nakazuje staršu, s katerim biva otrok. Starš, ki bi preživnino moral plačevati,

pa mora ta denar povrniti agenciji. Kadar starš zaradi slabega finančnega stanja preživnine ne more plačevati ali je ne more plačevati v celoti, razliko do polne preživnine namesto njega plača urad. V tem primeru staršu ni potrebno vračati denarja. V primeru, da otrok približno isto količino časa biva z enim in drugim staršem, preživnine nihče od njiju ni dolžan plačevati. Ne glede na to imata starša možnost, da na Uradu zaprosita za preživnino v primeru izmeničnega bivališča, katera prinaša 636 švedskih kron mesečno obema staršema. Vsota te preživnine je odvisna od otrokovih potreb, več kot starš zasluži, manjša je. Poleg tega je odvisna od tega, koliko otrok posameznik ima. Najmanjša vsota izplačane preživnine enemu staršu je 50 švedskih kron (50,31 evra) na otroka na mesec. Te vrste preživnine ni potrebno vračati agenciji za socialno zavarovanje (Försäkringskassan 2012).

6 Sklep

Razveza zakonske zveze oziroma razpad izvenzakonske skupnosti predstavlja za vso družino bolečo in travmatično izkušnjo, saj se ob tem življenje tako bivših partnerjev kot tudi njihovih otrok korenito spremeni.

Starše samohranilce v večji meri predstavljajo matere samohranilke. Prav ženske so tiste, ki po ločitvi oziroma razvezi v večini primerov dobijo skrbništvo nad otrokom.

Delež staršev samohranilcev, ki prejemajo preživnino za otroka, se razlikuje glede na državo. Po podatkih, ki jih v svoji primerjalni analizi navaja Hakovirta, je v Veliki Britaniji in večini sredozemskih držav približno 22 % staršev samohranilcev, ki prejemajo preživnino za svojega otroka. Na Švedskem pa je bil delež staršev, ki so leta 2014 prejeli preživnino, kar 100 %. Razlog za tako visok delež prejetih preživnin je, da v primeru, ko zavezanec preživnine ne plača, le-to zanj jamči država. Kot še poudarja Hakovirtova, je v državah, kjer se za preživnino misli, da je zasebna družinska zadeva in kjer institucije, katere se ukvarjajo izključno s preživninam, ne delujejo, delež samohranilcev, ki prejemajo preživnino bistveno nižji (Hakovirta 2011, 253–254).

In čeprav je dolžnost plačevanja preživnin zakonsko določena tako v Sloveniji kot tudi v drugih državah, se vse pogosteje dogaja, da nekateri starši svojih preživninskih dolžnosti do otrok ne izpolnjujejo popolnoma. V Sloveniji je do preživnine upravičenih skoraj 67.000 otrok. Podatka o tem, koliko otrok preživnino dejansko prejme, pa na

ministrstvu nimajo, saj ga je nemogoče ugotoviti. Do nadomestila preživnine je sicer v Sloveniji upravičenih približno 4.000 otrok.

Število neplačnikov preživnine je iz leta v leto večje. Vse večje pa je tudi število tistih neplačnikov, ki za svoja dejanja ostajajo nekaznovani. Neplačevanje preživnine predstavlja obliko ekonomskega nasilja in vodi v revščino otrok in žensk. »Ženske z otroki, katerih očetje ne plačujejo preživnine, imajo manj prostega časa, poleg tega pa imajo tudi manj družbene moči, saj nimajo časa razmišljati o svoji vlogi v družbi. Ženske z otroki tudi težje opravljajo bolj plačana dela z neenakomerno razporejenim delovnim časom ali nadurna dela in zato je v mnogih primerih izrednega pomena, da zavezanec redno plačuje preživnino v celotni višini« (Bervar Sternad in Marič 2013).

Sprememba preživninske zakonodaje v Sloveniji bi bila več kot očitno ne samo zaželena, pač pa tudi nujno potrebna.

To pa je tudi razlog, zaradi katerega sem se odločila, da v sklepnem delu diplomske naloge s pomočjo primerjalne analize poiščem nekaj potencialnih izboljšav predvsem na področju neplačevanja preživnin. Primerjalno analizo preživninskih sistemov sem tako izpeljala na podlagi primerjave naslednjih treh držav in njihovih zakonskih ureditev: Velike Britanije, Švedske in Slovenije.

Starši v vseh treh državah vedno sodelujejo pri določitvi preživnine. To lahko namreč določijo sami na podlagi sporazuma. Če sporazum med starši ni mogoč, pa jim pri doseganju le-tega pomaga država. Starši so v Sloveniji in na Švedskem svoje otroke dolžni preživljati do polnoletnosti. V primeru, da se otrok redno izobražuje, se dolžnost preživljanja v Sloveniji podaljša do 26. leta starosti oziroma do 21. leta na Švedskem. Tam v nadaljnjem procesu študija za študenta "poskrbi" država, saj mu v tem času nameni štipendijo. V Britaniji je mejnik prejemanja preživnine nekoliko nižji kot v ostalih dveh državah. Starši so namreč dolžni plačevati preživnino do otrokovega 16. leta starosti. V primeru rednega šolanja se dolžnost podaljša do 20. leta starosti oziroma se na prošnjo otroka izjemoma podaljša tudi do zaključka njegovega študija. Ob tem se upoštevajo študentove finančne potrebe, prihodki, posojila in pa tudi zahtevnost študija. Večje razlike lahko opazimo pri urejanju oziroma določanju višine preživnine. Vsi trije pravni redi določajo, da se višino preživnine določa glede na zmožnosti zavezanca in potrebe upravičenca. Tako britanska kot tudi švedska sodna praksa sta v primeru določanja višine preživnine izoblikovali formular. V Sloveniji takšnih formularjev

nimamo. Višina preživnine se v primeru, ko starša ne dosežeta soglasja, namreč določa na podlagi podatkov, s katerimi razpolaga center za socialno delo. Kot poudarja Udovič, je slabost zakonskega določila ta, da centri za socialno delo ne razpolagajo z vsemi objektivnimi podatki, kot so podatki o honorarju, dohodkih iz sive ekonomije in čistem dohodku obrtnikov. Določanje preživnine se zato največkrat odvija po principu barantanja, ki se opira na približne pokazatelje v določenem družbenem sloju (Udovič 1996, 309).

Menim, da bi uvedba splošnega formularja po vzoru Velike Britanije ali Švedske tudi v Sloveniji pripomogla k povečanju deleža medsebojnega dogovarjanja o njeni ureditvi. Starši bi se na podlagi podatkov o prihodku, honorarju, izdatkih in otrokovih potrebah lažje dogovorili o višini preživnine in se s tem tudi posledično izognili agoniji, ki se vse pogosteje odvija v primeru tožb in posredovanja sodišč.

S problematiko neplačevanja preživnin se srečujejo po vsem svetu. Tudi Švedska in Velika Britanija nista izjemi. Od Slovenije se razlikujeta v tem, da se z neplačevanjem oziroma kaznovanjem neplačnikov uspešneje spopadata.

Ko starš na Švedskem preživnine ne plačuje oziroma jo plačuje premalo, je otrok upravičen do preživninskega nadomestila. Švedska Državna agencija za socialno zavarovanje ima torej podobno poslanstvo kot slovenski Preživninski sklad, vendar s to razliko, da švedska državna agencija izplačuje precej višja nadomestila. Namreč najvišja preživnina s strani države znaša približno 136 evrov, do nje pa so upravičeni otroci, ki preživnine s strani zavezanca ne prejema oziroma jo ta plačuje premalo. V tem primeru agencija otroku nameni razliko, ki jo zavezanec ne plača, ta pa mora vsoto denarja, katero določi agencija glede na njegove zmožnosti, v nadaljnjem postopku vrniti. V primeru, da starš, ki zaradi svojega finančnega stanja preživnine v celoti ne zmore plačati oziroma lahko po svojih sposobnostih plača manj kot 136 evrov, državna agencija otroku nameni tako imenovano dopolnilno preživnino. Izplačane razlike zavezancu v tem primeru ni potrebno vračati. Za izvršbo preživninskih obveznosti je na Švedskem zadolžena tamkajšnja služba za izvršbo. Uspešnost rubeža pa nikakor ne vpliva na izplačilo preživnine otroku, saj za njeno izplačilo poskrbi država.

Tudi v Veliki Britaniji obstaja podobna agencija, ki pa se s preživninskimi zadevami ukvarja v celoti. CMS se namreč ukvarja tako z zbiranjem kot tudi z izplačevanjem preživnin. V primeru neplačevanja preživnine ima agencija vsa pooblastila, da proti

staršu neplačniku sproži ustrezne postopke, s katerimi pridobi preživninska sredstva oziroma kaznuje neplačnika.

Za razliko od Švedske in Velike Britanije v Sloveniji agencije ali urada, ki bi urejeval celotni preživninski sistem, ni. Država je z namenom povečanja socialne varnosti ustanovila Preživninski sklad, vendar, kot sem že omenila, ta socialne varnosti tako otrok kot tudi staršev ne realizira v celoti. Prav zaradi tega menim, da bi bilo v Sloveniji za zmanjšanje neplačanih preživnin v prvi vrsti potrebno ustanoviti preživninski urad oziroma agencijo. Pravice in dolžnosti, ki se dotikajo preživnine, so razpršene v različnih zakonih. Uspešnost izterjave preživnine pa je zato bolj ali manj odvisna od poznavanja zakonodaje in volje starša skrbnika. Preživninski urad bi tako vse potrebne informacije zbral na enem mestu, nudil pravno pomoč in s tem razbremenil starša skrbnika.

Pri spreminjanju preživninskega sistema bi se Slovenija morala zgledovati po Švedski. Njihova zakonodaja je po mojem mnenju ravno prav otrokocentrična. Ne glede na to, ali zavezanec plačuje ali ne plačuje preživnine, otrok ne ostane brez pripadajočega prispevka. Če mu tega prispevka ne zagotovi biološki starš, pa zanj poskrbi država.

Poleg tega pa bi bilo v Sloveniji potrebno spremeniti tudi ureditev kaznovanja neplačnikov. To je zaenkrat premilo oziroma v praksi nerealizirano. Preživninski sklad plačuje nadomestila, medtem ko se zavezanci na primer vozijo v dragih avtomobilih, država pa to dopušča. Načinov, kako se izogniti plačevanju preživnine, je veliko in prav na tem področju bi morala država nastopiti konkretnije. Zakon o izvršbi in zavarovanju namreč ni dovolj učinkovit, kar zadeva izterjavo preživnin. Urediti bi se morala baza oziroma register neplačnikov, na podlagi katere neplačniki ne bi mogli zaprositi za kredit, hipoteko, posojilo, gradbeno dovoljenje in celo registrirati avtomobila. Vsakega neplačnika bi morala pregledovati tudi inšpekcija ali detektivi, ki bi ugotavljali finančno nesposobnost oziroma sposobnost zavezanca.

In vendarle je rešitev problematike neplačevanja preživnin potrebno poiskati v posameznikih, v njihovem osveščanju in zavedanju o pomembnosti plačevanja preživnin. Neplačevanje preživnine ni orodje za kaznovanje bivšega zakonca ali partnerja. Komu in zakaj je namenjena, je vendar jasno. Preživnina je otrokova pravica.

7 Literatura

1. Bervar Sternad Katarina in Barbara Marič. 2013. Neplačevanje preživnine je oblika nasilja nad ženskami in otroki. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042609344> (10. julij 2015).
2. Cmoptions. 2015. *Child maintenance options*. Dostopno prek: <http://www.cmoptions.org/en/maintenance/> (5. julij 2015).
3. Legislation. 2015. *Child Support Act 1991*. Dostopno prek: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1991/48/contents/enacted> (5. julij 2015).
4. Europa. 2005. *Zahtevki za vzdrževanje – Slovenija*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_sln_sl.htm (25. marec 2015).
5. --- 2007. *Zahtevki za vzdrževanje – Švedska*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/civiljustice/maintenance_claim/maintenance_claim_swe_sl.htm (25. marec 2015).
6. Försäkringskassan. 2012. *General information about maintenance support*. Dostopno prek: https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/c35a4578-0469-4ad8-a4e2-791716c4969b/4079a_allmant_om_underhallsstod_eng.pdf?MOD=AJPERES (7. julij 2015).
7. --- *If you are divorced and have children*. Dostopno na: [http://www.forsakringskassan.se/sprak/eng/for_families_with_children_\(barnfamiljer\)/if_you_are_divorced_and_have_children](http://www.forsakringskassan.se/sprak/eng/for_families_with_children_(barnfamiljer)/if_you_are_divorced_and_have_children) (7. julij 2015).
8. Gov.uk. 2013a. *How we work out child maintenance*. Dostopno prek: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/325219/how-we-work-out-child-maintenance.pdf (5. julij 2015).
9. --- 2013b. *What happens if a paying parent doesn't pay child maintenance?* Dostopno prek: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/325186/if-child-maintenance-isnt-paid.pdf (5. julij 2015).
10. --- 2014a. *Parental rights and responsibilities*. Dostopno prek: <https://www.gov.uk/parental-rights-responsibilities/what-is-parental-responsibility> (5. julij 2015).
11. --- 2014b. *How child maintenance is worked out*. Dostopno prek: <https://www.gov.uk/how-child-maintenance-is-worked-out> (5. julij 2015).

12. --- 2014c. *Use the Child Maintenance Service or Child Support Agency (CSA)*. Dostopno prek: <https://www.gov.uk/child-maintenance/overview> (5. julij 2015).
13. Hakovirta, Mia. 2011. *Child maintenance and child poverty: a comparative analysis*. Dostopno prek: http://www.researchgate.net/publication/233665642_Child_maintenance_and_child_poverty_a_comparative_analysis (10. julij 2015).
14. Hočevar, Barbara. 2012. Preživnine: Nekaterih niti zapor ne premakne. *Delo*, 28. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/ozadja/prezivnine-nekaterih-niti-zapor-ne-premakne.html> (20. junij 2015).
15. Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije. 2007. *Letno poročilo 2007*. Dostopno prek: http://www.jpi-sklad.si/fileadmin/user_upload/Skupno_sklad_jpi/letna_porocila/JJPS-2007.pdf (1. julij 2015).
16. --- 2011. *Letno poročilo 2011*. Dostopno prek: http://www.jpi-sklad.si/fileadmin/user_upload/Skupno_sklad_jpi/letna_porocila/JJPS-2011.pdf (1. julij 2015).
17. --- 2014. *Preživninski sklad – podatki za leto 2014*. Ljubljana: interno gradivo.
18. --- 2015. *Pravice*. Dostopno prek: <http://www.jpi-sklad.si/skladi/prezivninski-sklad/pravice/> (1. julij 2015).
19. *Kazenski zakonik (KZ-1)*. Ur. l. RS 55/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20082296> (20. junij 2015).
20. *Količnik uskladitve preživnin za leto 2015*. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=121123#!/Kolicnik-uskladitve-prezivnin-za-leto-2015> (5. julij 2015).
21. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2015a. *Statistika-preživnine*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/statistika/prezivnine/ (25. marec 2015).
22. --- 2015b. *Preživnine*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/druzina/prezivnine/ (25. marec 2015).
23. --- 2015c. *Informacija o naznanitvi kaznivega dejanja neplačevanja preživnine po 194. členu Kazenskega zakonika*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/druzina/nk_prezivnine180512/Informacija_o_naznanitvi_kaznivega_dejanja.doc (20. junij. 2015).

24. Preživnina. 2015. *Pravica do preživljanja*. Dostopno prek: <http://prezivnina.si/pravica-do-prezivljanja.html> (25. marec 2015).
25. Ropac, Iva. 2014. Ne zadošča, če otroku kupiš drage čevlje. *Delo*, 30. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/kronika/ne-zadosca-ce-otroku-kupis-drage-cevlje.html> (20. junij 2015).
26. Štravs, Smilja. 2002. Preživninski sklad Republike Slovenije. *Glasilo Mestne občine Ljubljana VII*.
27. Udovič, Franc. 1996. *Odmerjanje preživnine z dogovarjanjem*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-0V78RMR6/> (10. julij 2015).
28. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1)*. Ur. l. RS 69/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200469&stevilka=3093> (25. marec 2015).
29. Zavrl, Nataša. 1999. *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.